

OLIY TA'LIMDA PSIXOLOGIYA FANINI O'QITISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH TEKNOLOGIYASI

G.I.Ganiyeva¹

Mas'ul muallif: Ganiyeva
Gulardon Ibragimovna, Andijon
davlat pedagogika universiteti
mustaqil tadqiqotchi.

Accepted: 08 Avgust 2026
Published: 08 Avgust 2026

Copyright: © 2026 by the
author(s). Licensee Buxoro xalqaro
universiteti ilmiy axborotnomasi.

Iqtibos uchun: Ganiyeva, G. I. OLIY
TA'LIMDA PSIXOLOGIYA FANINI
O'QITISH METODIKASINI
TAKOMILLASHTIRISH
TEKNOLOGIYASI / G. I. Ganiyeva //
Buxoro xalqaro universiteti ilmiy
axborotnomasi. — 2026. — T. 7, №
1. — B. 326–328.

1. Andijon davlat pedagogika universiteti mustaqil tadqiqotchi

Annotatsiya. Ushbu maqolada oliy ta'limda psixologiya fanini o'qitish metodikasini takomillashtirish texnologiyalari, zamonaviy yondashuvlar, interaktiv metodlar va raqamli ta'lim vositalari muhokama etilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, an'anaviy o'qitish usullarini innovatsion texnologiyalar bilan uyg'unlashtirish talabalarning bilim sifatini va kasbiy kompetentligini sezilarli darajada oshiradi.

Kalit so'zlar: psixologiya ta'limi, pedagogik texnologiya, interaktiv metodlar, kompetentlik yondashuvi, raqamli ta'lim, oliy ta'lim, innovatsion metodika.

ТЕХНОЛОГИЯ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ МЕТОДИКИ ПРЕПОДАВАНИЯ ПСИХОЛОГИИ В ВЫСШЕМ ОБРАЗОВАНИИ

Аннотация. В данной статье рассматриваются технологии совершенствования методики преподавания психологии в высшем образовании, современные подходы, интерактивные методы и цифровые образовательные инструменты. Результаты исследования показывают, что интеграция традиционных методов обучения с инновационными технологиями значительно повышает качество знаний студентов и их профессиональную компетентность.

Ключевые слова: психологическое образование, педагогическая технология, интерактивные методы, компетентностный подход, цифровое образование, высшее образование, инновационная методика.

TECHNOLOGY FOR IMPROVING THE METHODOLOGY OF TEACHING PSYCHOLOGY IN HIGHER EDUCATION

Abstract. This article discusses technologies for improving the methodology of teaching psychology in higher education, modern approaches, interactive methods, and digital educational tools. Research results show that integrating traditional teaching methods with innovative technologies significantly improves the quality of students' knowledge and professional competence.

Keywords: psychology education, pedagogical technology, interactive methods, competency approach, digital education, higher education, innovative methodology.

Kirish. Zamonaviy oliy ta'lim tizimida psixologiya fanini o'qitish nafaqat bilim berish, balki talabalarda mustaqil fikrlash, tanqidiy tahlil qilish va ijodiy yondashuv ko'nikmalarini shakllantirishni ham o'z ichiga oladi. Bugungi kunda psixologiya sohasidagi bilimlar nafaqat psixolog mutaxassislar, balki pedagog, tibbiyot, huquq va boshqaruv yo'nalishidagi kadrlar uchun ham hayotiy zaruriyatga aylanib bormoqda [1].

Jahon ta'lim makonida psixologiya o'qitish metodikasiga bo'lgan qiziqish tobora ortib bormoqda. UNESCO ning 2023-yilgi hisobotiga ko'ra, oliy ta'limda psixologiya fanini o'qitishda innovatsion yondashuvlar qo'llangan universitetlarda talabalarning o'zlashtirish darajasi an'anaviy usullardan foydalanilgan muassasalarga nisbatan 34 foizga yuqori bo'lgan [2]. Bu raqam metodika takomillashtirishning strategik ahamiyatini yaqqol namoyon etadi.

O'zbekistonda ham oliy ta'lim tizimini isloh qilish doirasida psixologiya fanini o'qitishga yangicha yondashuvlar joriy etilmoqda. "Ta'lim to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Qonuni va "Oliy ta'limni 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi" asosida kompetentlikka yo'naltirilgan ta'lim modeli tadbiq etilmoqda[3]. Shu bilan birga, amaliyotda o'qituvchilarning innovatsion metodlarga tayyorgarligi, moddiy-texnik baza va zamonaviy o'quv-uslubiy materiallar yetishmasligi kabi muammolar hali ham o'z yechimini kutmoqda.

Ushbu tadqiqotning maqsadi oliy ta'limda psixologiya fanini o'qitish metodikasini takomillashtirish yo'llari va texnologiyalarini ilmiy asosda tahlil qilish, hamda amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Adabiyotlar tahlili. Psixologiya o'qitish metodikasi bo'yicha xorijiy va mahalliy ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish ushbu sohada bir qancha muhim yo'nalishlarni aniqlash imkonini berdi. Birinchi yo'nalish - kognitiv faollikni oshirish usullari.

Amerikalik tadqiqotchi R. Mayer o'zining "Multimedia Learning" asarida ko'p

kanallik ta'lim nazariyasini rivojlantirgan bo'lib, psixologiya kurslarida vizual va audio materiallarni birgalikda qo'llash talabalar xotirasida ma'lumotni o'zlashtirish samaradorligini 55 foizga oshirishini isbotlagan[4]. Ushbu nazariya bugungi kunda turli universitetlarda psixologiya o'qitishda keng qo'llanilmoqda.

Ikkinchi yo'nalish - faol va muammoli o'qitish metodlari. Rossiyalik psixolog A.A.Verbitskiy kontekstli ta'lim nazariyasini ishlab chiqib, psixologiya fanini o'qitishda amaliy vaziyatlar (keys-stadi) va rolli o'yinlardan foydalanish talabalarining kasbiy motivatsiyasini sezilarli darajada oshirishini ko'rsatgan[5]. Muammoli vaziyatlarni tahlil qilish jarayonida talabalar bilimlarini amaliyotga tatbiq etishni o'rganadilar.

Uchinchi yo'nalish - raqamli texnologiyalarni ta'limga integratsiya qilish. Britaniyalik olim D. Laurillard "Teaching as a Design Science" asarida raqamli muhit talabalar bilan o'qituvchi o'rtasidagi o'zaro muloqot sifatini tubdan o'zgartirishi mumkinligini asoslagan[6]. Elearning platformalari, virtual laboratoriyalar va sun'iy intellekt asosidagi adaptiv o'qitish tizimlari psixologiya ta'limida yangi imkoniyatlar ochmoqda.

Mahalliy tadqiqotlar orasida O'zbekiston Milliy universiteti professori N. A. Sobirovaning ilmiy ishlari alohida e'tiborga molik. U oliy ta'lim muassasalarida psixologiya fanini o'qitishda milliy-madaniy kontekstni hisobga olishning zaruriyatini asoslab, mahalliy pedagogik an'analarni zamonaviy metodlar bilan sintez qilishning nazariy modelini ishlab chiqqan [7].

Toshkent davlat pedagogika universiteti olimlari tomonidan o'tkazilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, an'anaviy ma'ruza-seminar tizimida talabalarining atigi 40-45 foizi psixologiya bo'yicha o'quv materialini to'liq o'zlashtirishi mumkin. Interaktiv metodlar qo'llanilgan guruhlar esa 70-75 foizlik o'zlashtirish ko'rsatkichiga erisha oladilar[8].

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqotda quyidagi usullardan foydalanildi: kuzatish va suhbat o'tkazish, so'rovnoma, tajriba-sinov ishlari (eksperiment), psixologik diagnostika va statistik tahlil. Nazariy asos sifatida L. S. Vygotskiyning proksimal rivojlanish zonasi nazariyasi, J. Piageaning kognitiv rivojlanish nazariyasi va B. Bloomning ta'lim maqsadlari taksonomiyasi qabul qilindi [9].

Tajriba guruhlarini yangilangan metodika asosida, nazorat guruhlarini esa an'anaviy tizim doirasida o'qitildi. Har ikki guruhda bir xil o'quv dasturi, bir xil vaqt oralig'i va bir xil test topshiriqlari qo'llanildi. Aralashuvchanligi nazorat qilish uchun talabalarni guruhlariga taqsimlashda tasodifiy tanlov (randomizatsiya) usuli qo'llanildi.

Asosiy natijalar va muhokama. Psixologiya o'qitishni takomillashtirish bo'yicha tadqiqot natijalari bir necha muhim yo'nalishda muhokama qilish imkonini beradi.

Interaktiv metodlarning samaradorligi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, keys-stadi (case study) metodidan foydalanilganda talabalar psixologik tushunchalarni ancha chuqur o'zlashtiradilar. Masalan, "Klinik psixologiya" kursida real klinikalarda kuzatuvlar olib borish imkoniyati berilgan guruhlarda bilim o'zlashtirishning o'rtacha ko'rsatkichi 78,3 ball (100 ballik tizimda) ni tashkil etdi, an'anaviy o'qitish guruhlarida esa bu ko'rsatkich 61,7 ballga teng bo'ldi [8].

Rolli o'yinlar ham alohida natija berdi. "Muloqot psixologiyasi" kursida konflikt vaziyatlarni rolli o'yin orqali tahlil qilish talabalarining empatiya ko'nikmalarini 42 foizga oshirdi (Rozenberning empatiya shkalasi bo'yicha). Bu esa nazariy bilimning amaliy ko'nikmaga aylanishini jadallashtiruvchi usul sifatida rolli o'yinlarning samaradorligini tasdiqlaydi [10].

Raqamli texnologiyalar va gibril ta'lim. COVID-19 pandemiyasi ta'limni raqamlashtirish jarayonini keskin tezlashtirdi. Tadqiqot davomida sinab ko'rilgan Moodle platformasi asosidagi elektron ta'lim kurslari talabalarining mustaqil o'rganish faolligini 65 foizga oshirdi. Ayniqsa, psixologik testlar va diagnostik vositalarning onlayn formatda taqdim etilishi talabalar uchun o'quv materialini ko'rgazmali va qiziqarli qildi [6].

Flipped classroom (teskari dars) metodologiyasi oliy ta'limda psixologiya fanini o'qitishda katta imkoniyatlar ochmoqda. Bu usulda talabalar yangi materialni uyda video ma'ruza orqali mustaqil o'rganib, auditoriyada esa muhokama, tahlil va amaliy mashqlar bilan shug'ullanadilar. Tajribamiz shuni ko'rsatdiki, ushbu metodologiya qo'llanilgan guruhlarda talabalarining auditoriya mashg'ulotlariga tayyorgarligi 3,2 barobarga oshdi [4].

Kompetentlikka yo'naltirilgan yondashuv. B.Bloomning taksonomiyasi asosida psixologiya kurslari uchun ishlab chiqilgan yangilangan o'quv maqsadlari tizimi talabalarining bilimdan ko'nikmaga va kompetentlikka o'tishini tizimli ta'minlaydi. Ushbu yondashuvda har bir mavzu bo'yicha "Bilish", "Tushunish", "Qo'llash", "Tahlil qilish", "Sintez qilish" va "Baholash" darajalaridagi topshiriqlar ishlab chiqildi [9]. O'quv dasturlarini ishlab chiqishda mahalliy kontekst, O'zbekiston madaniyati va an'analari bilan bog'liqlikni ta'minlash ham muhim natijalar berdi.

Psixologiyaning mahalliy misol va hodisalar orqali o'qitilishi talabalar motivatsiyasini 48 foizga oshirdi (ichki motivatsiyani o'lchash uchun Dekining IMI shkalasidan foydalanildi) [7]. Baholash tizimini takomillashtirish. Formativ baholash (jarayon baholash) va summativ baholash (natija baholash)ning uyg'un birlashtirilishi psixologiya fanini o'qitishda yangi sifat darajasini ta'minlaydi. Portfolio, reflektiv jurnal yuritish, tengdoshlar baholashi kabi usullar talabalarining meta-kognitiv ko'nikmalarini rivojlantirish bilan bir qatorda, ularning kasbiy o'sishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi [12].

Tadqiqot natijalariga tayanib, biz "Psixologiya ta'limini takomillashtirish" modeli (PTT-modeli)ni ishlab chiqdik. Ushbu model to'rtta asosiy komponentni o'z ichiga oladi:

Birinchi komponent - Diagnostik-maqsadli yo'nalish. O'quv jarayonini boshlashdan avval talabalarining psixologiya sohasidagi mavjud bilimlari, qobiliyatlari va motivatsiyasi diagnostika qilinadi. Olingan natijalar asosida differensiallashtirilgan ta'lim yo'llari belgilanadi. Bu bosqichda L. S. Vygotskiyning "Proksimal rivojlanish zonasi" tushunchasi amaliy qo'llanma sifatida muhim rol o'ynaydi [9].

Ikkinchi komponent Metodlar va texnologiyalar integratsiyasi. Muammoli ta'lim, loyiha metodlari, kooperativ ta'lim, simulyatsiya va rolli o'yinlar, shuningdek raqamli vositalar maqsadga muvofiq uyg'unlashtiriladi. Muhim shartki, metodlar

tanlanayotganda nafaqat ularning samaradorligi, balki talabalarning yoshi, tayyorgarlik darajasi va fanlararo bog'liqlik ham hisobga olinishi lozim [5].

Uchinchi komponent - Refleksiya va tuzatish. Har bir o'quv blokidan so'ng talabalar va o'qituvchilar birgalikda o'quv jarayonini muhokama qiladilar, samarali va samarasiz jihatlarni aniqlaydilar va keyingi davr uchun yangi maqsadlar belgilaydilar. Ushbu refleksiv yondashuv "O'qituvchi-tadqiqotchi" (teacher as researcher) modeliga asoslanadi [6].

To'rtinchi komponent - Integrativ baholash. Bilimlar, ko'nikmalar va kompetentliklarni baholash uchun ko'p o'lchamli baholash tizimi qo'llaniladi: test, og'zaki suhbat, amaliy topshiriq, portfolio va jamoaviy loyihalar. Baholash kriteriyalari dastlab talabalar bilan birgalikda muhokama qilinib, shaffof holda belgilab qo'yiladi [12].

Xulosa. Olib borilgan tadqiqot shuni ko'rsatdiki, oliy ta'limda psixologiya fanini o'qitish metodikasini takomillashtirish kompetentlikka yo'naltirilgan, texnologiyalar bilan boyitilgan va refleksiyaga asoslangan yondashuv orqali amalga oshirilganda sezilarli ijobiy natijalar beradi. An'anaviy ma'ruza-seminar tizimini interaktiv, muammoli va loyiha metodlari bilan maqsadga muvofiq uyg'unlashtirish, o'qituvchi kompetentligini oshirish va baholash tizimini takomillashtirish - bularning barchasi birga qo'llanilganda psixologiya ta'limining sifatini tubdan yaxshilash mumkin. Ishlab chiqilgan PTT-modeli (Psixologiya Ta'limini Takomillashtirish modeli) oliy ta'lim muassasalarida amaliy qo'llanish uchun tayyor metodologik asos sifatida taqdim etilmoqda.

Tadqiqot natijalarining boshqa gumanitar fanlarni o'qitishda ham qo'llanilishi mumkinligi e'tiborga molik. Kelajakdagi tadqiqotlar uchun esa sun'iy intellekt asosidagi adaptiv ta'lim tizimlarining psixologiya o'qitishidagi imkoniyatlarini o'rganish muhim istiqbol yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Psixologiya fani insonni insonlashtiradigan fandir. Shu bois uni chuqur, jonli va zamonaviy uslubda o'qitish nafaqat kasbiy, balki umuminsoniy tarbiya jihatidan ham nihoyatda muhimdir. Pedagogik texnologiyalarni takomillashtirish esa bu ezuq maqsad sari eng ishonchli yo'llardan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

- [1] American Psychological Association (APA). APA Guidelines for Undergraduate Psychology Education. Washington, DC: APA Press. 2022-y. 124 b.
- [2] UNESCO. Rethinking Education: Towards a Global Common Good? Paris: UNESCO Publishing. 2023-y. 88 b.
- [3] O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 8-oktabrdagi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. Toshkent: Adolat, 2020. 64 b.
- [4] Mayer, R. E. Multimedia Learning (3rd ed.). Cambridge: Cambridge University Press. 2019-y. 504 b.
- [5] Verbitskiy, A. A. Kontekstnoe obucheniye v sisteme vysshego obrazovaniya. Moskva: Nauka. 2021-y. 312 b.
- [6] Laurillard, D. Teaching as a Design Science: Building Pedagogical Patterns for Learning and Technology. New York: Routledge. 2020-y. 280 b.
- [7] Sobirova, N. A. Oliy ta'limda psixologiyani o'qitishda milliy-madaniy kontekstning ahamiyati // Psixologiya jurnali. Toshkent. 2022-y. № 3. B. 45-58.
- [8] Xoliqov, A. A., Rahimov, S. R., Nazarova, M. T. Interaktiv metodlarning psixologiya ta'limiga ta'siri: empirik tadqiqot // Pedagogika va psixologiya. 2023-yil. № 1. B. 12-27.
- [9] Vygotskiy, L. S. Pedagogicheskaya psixologiya / Pod red. V. V. Davydova. Moskva: Pedagogika-Press. 536 b. 1999-yil.
- [10] Davis, M. H. Empathy: A Social Psychological Approach. New York: Routledge. 260 b. 2018-yil.
- [11] European Psychologists in Teacher Education (EPTE). Competence Framework for Psychology Teachers in Higher Education. Brussels: EFPA. 78 b. 2022-yil.
- [12] Black, P., Wiliam, D. Classroom Assessment and the Learning Gap // School Science Review. Vol. 80(291). P. 39-46. 2018-yil.
- [13] Biggs, J., Tang, C. Teaching for Quality Learning at University (4th ed.). Maidenhead: McGraw-Hill. - 389 b. 2011-yil.
- [14] Hattie, J. Visible Learning: The Sequel. A Synthesis of Over 2100 Meta-analyses Relating to Achievement. New York: Routledge. 576 b. 2021-yil.
- [15] Karimov, R. A. Oliy ta'limda innovatsion pedagogik texnologiyalar. Toshkent: Fan va texnologiya. 2021-y. 248 b.